

آراره های ادبی

سازگار
مختار محمد زاهد

به مفتوا بیندیش

اسماعیل مؤید ناصری
باقر غلامی کلیشمی

- درسنامه
- خودآزمایی
- آزمونک های ادواری
- پنج مرحله آزمون جامع
- پرسش های چهارگزینه ای ترکیبی

اسماعیل مؤید ناصری، ۱۳۵۳- آرایه‌های ادبی تهران: ساکو، ۱۳۹۴. ۳۲۴ ص: مصور ۲-۷۴-۶۰۶۷-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰ فیپای مختصر فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است غلامی کلیشمی، باقر، ۱۳۵۲- ۳۸۱۱۰۶۲	سرشناسه عنوان و نام پدیدآور مشخصات نشر مشخصات ظاهری شابک وضعیت فهرست‌نویسی یادداشت شناسه افزوده شماره کتابشناسی ملی

آرایه‌های ادبی اسماعیل مؤید ناصری، باقر غلامی کلیشمی ساکو باقر غلامی کلیشمی ساکو مرجان توماج الهام احمدی طاووس رایانه عطا ۱۳۹۴ اول ۱۲۰۰ ۱۸۰۰۰ تومان ۲-۷۴-۶۰۶۷-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰	نام کتاب مؤلفان ناشر مدیر مسئول حروفچینی صفحه‌آرا طراح جلد لبتوگرافی چاپخانه سال نشر نوبت چاپ شمارگان قیمت شابک

کلیه حقوق محفوظ و مضمون ناشر می باشد و متخلفین تحت پیگرد قانونی قرار می گیرند.

وب سایت ایمیل	www.nashresaco.com nashresaco@yahoo.com	تلفن مرکز پخش	۴۴۵۷۳۴۹۲ ۴۴۴۹۴۴۲۴

تقدیم:

در آن سوی سائل این دریا،
کوچی است بلند، به بلندای همت فرماد،
کوه رازناک، کوه سر بلند و باشکوه،
به نام مادر؛

«تقدیم به تمام مادران عالم»

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۶..... مقدمه

۷..... بخش اول: بیان

۸..... درس اول: تشبیه

۱۹..... درس دوم: استعاره و تشخیص

۳۵..... آزمونک ۱

۳۹..... درس سوم: مجاز

۴۸..... درس چهارم: کنایه

۵۶..... درس پنجم: نماد

۶۲..... آزمونک ۲

۶۵..... بخش دوم: آرایه‌های لفظی

۶۶..... درس اول: واج‌آرایی (نغمه‌ی حروف)

۷۲..... درس دوم: سجع

۸۱..... درس سوم: ترصیع و موازنه

۸۸..... درس چهارم: جناس (تجنیس)

۹۹..... درس پنجم: اشتقاق

۱۰۴..... درس ششم: تکرار و تصدیر

۱۱۰..... آزمونک ۳

۱۱۳..... بخش سوم: آرایه‌های معنوی

۱۱۴..... درس اول: مراعات نظیر (تناسب)

۱۲۰..... درس دوم: تضاد (مطابقه - طباق)

۱۲۶..... درس سوم: تناقض (بارادوکس - متناقض‌نما)

۱۳۴..... درس چهارم: تلمیح

۱۴۴..... درس پنجم: تضمین

۱۴۸..... درس ششم: ایهام

۱۵۹..... درس هفتم: ایهام تناسب

۱۶۷..... آزمونک ۴

۱۷۱..... درس هشتم: حسن تعلیل

۱۷۸..... درس نهم: حسن آمیزی

۱۸۴..... درس دهم: اغراق (مبالغه)

۱۹۰..... درس یازدهم: اسلوب معادله

۲۰۰..... درس دوازدهم: تمثیل (ارسال المثل)

۲۰۴..... درس سیزدهم: لف و نشر

۲۱۰..... آزمونک ۵

فهرست مطالب

بخش چهارم: قالب‌های شعری ۲۱۵

نظم	۲۱۶
قافیه	۲۱۷
حرف روی	۲۱۷
قافیه نادرست	۲۱۸
ردیف	۲۱۸
ذوفاقتین	۲۲۰
ردالقافیه	۲۲۰
مطلع و مقطع	۲۲۰
بیت فرد یا مفرد	۲۲۰
قصیده	۲۲۱
مضمون و محتوای قصیده	۲۲۲
غزل	۲۲۳
فرق غزل و قصیده	۲۲۳
قطعه	۲۲۵
مثنوی دوگانه	۲۲۶
رباعی	۲۲۶
دوبیتی	۲۲۷
مسمط	۲۲۷
ترجیع‌بند و ترکیب‌بند	۲۲۹
مستزاد	۲۳۱
چهارپاره (دوبیتی به هم پیوسته)	۲۳۱
شعر معاصر	۲۳۲
آزمونک ۶	۲۳۳

بخش پنجم: تست‌های ترکیبی ۲۳۷

پاسخ‌نامه تشریحی	۲۷۲

بخش ششم: آزمون‌های جامع خودسنجی ۲۹۷

آزمون جامع ۱	۲۹۸
آزمون جامع ۲	۳۰۳
آزمون جامع ۳	۳۰۸
آزمون جامع ۴	۳۱۴
آزمون جامع ۵	۳۲۰

مقدمه

هر فکر و یقین و حرفی بوده است جز بود و نبود تو نبوده است

سپاس فراوان شایسته ایزد یکتا و پروردگار جهانیان است که به بندگان خویش دانایی و توانایی می‌بخشد.

در این کتاب که حاصل سال‌ها تجربه‌ی تدریس و تألیف مؤلفان است، سعی شده است مبحث آرایه‌های ادبی با زبانی بسیار ساده تدریس و تفهیم شود. آوردن شاهد مثال‌های جدید و دلنشین و جذاب و همچنین تست محور بودن آموزش در این کتاب از ویژگی‌های ممتاز این کتاب است.

منظور از تست محور بودن کتاب این است که بعد از تدریس هر مطلب یا ذکر هر نکته بلافاصله تست‌هایی آورده شده تا ضمن تمرین و تکرار بیشتر باعث دقت بیشتر و همچنین رفع خستگی و بی‌حوصلگی در هنگام مطالعه شود.

علاوه بر تست‌های متن در پایان مباحث تست‌های مربوط به هر مبحث بلافاصله بعد از هر درس و همچنین تست‌های ترکیبی از تمامی مطالب در آخر کتاب همراه با پاسخنامه تشریحی آورده شده است.

همچنین تعداد ۱۱ آزمون نیز برای خودسنجی در نظر گرفته شده است که ۶ مرحله آزمون ادواری است که هر کدام در برگیرنده قسمت‌های خاصی از کتاب است و ۵ آزمون جامع نیز در آخر کتاب آمده است که در برگیرنده تمامی مباحث است.

در پایان با امید به اینکه این مجموعه راهنما و راهگشای دانش‌آموزان عزیز و مورد توجه و عنایت شما معلمان گرانقدر قرار بگیرد، اذعان می‌کنیم که این نوشته نیز مانند هر نوشته‌ی دیگری خالی از اشکال نیست، لذا خواهشمندیم جهت ارتقای سطح کیفی کتاب در چاپ‌های بعدی ما را از نظرات ارزشمند خود بهره‌مند سازید.

اسماعیل مؤید ناصری

moayedenasari@gmail.com

باقر غلامی کلیشمی

B.gholami52@gmail.com

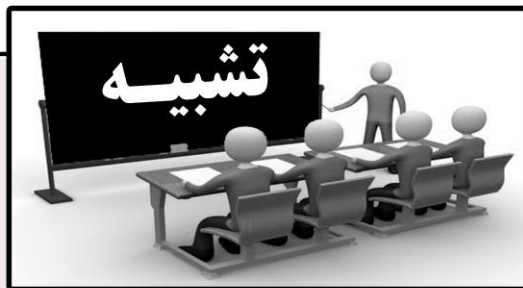
بخش اول

پیان

در این بخش می خوانید:

- تشبیه ☒
- استعاره ☒
- تشخیص ☒
- کنایه ☒
- مجاز ☒
- نماد ☒

دروسی اول

تشبیه

تشبیه: آن است که کسی یا چیزی را از نظر داشتن صفت یا صفاتی به کسی یا چیز دیگری مانند کنیم و به تعبیر دیگر ادعای همانندی بین دو یا چند چیز است.

مثال: «تنش چون بید لرزان است.»
مشبه ادات مشبه‌به وجه شبه

مثال: «ایام گل چو عمر به رفتن شتاب کرد»
مشبه ادات مشبه‌به وجه شبه

مثال: «دلم در بی‌قراری چشمه‌ی سیماب را ماند»
مشبه وجه شبه مشبه‌به ادات

توجه: هر تشبیه چهار رکن (پایه) دارد:

الف) مشبه: آن است که به چیزی تشبیه شود.

مثال: «بلم آرام چون قویی سبکبال»
«بلم» (مشبه) به «قو» تشبیه شده است.

ب) توجه: به بیت زیر کدام کلمه «مشبه» است؟^۱

«دانش اندر دل چراغ روشن است»
وز همه بد بر تن تو جوشن است»

(۱) جوشن (۲) چراغ (۳) دانش (۴) دل

۱- گزینه (۳) دانش (مشبه) به چراغ و جوشن تشبیه شده است.

با توجه به بیت زیر کدام کلمه «مشبه» نیست؟^۱

سطح آب از گاهوارش خوشتر است   دایه‌اش سیلاب و موجش مادر است
(۱) سطح آب   (۲) دایه   (۳) سیلاب   (۴) مادر

(ب) مشبه‌به: آن است که مشبه را به آن تشبیه می‌کنیم.

مثال روز چو شمعی به شب، زودرو و سرفراز < «روز» را به «شمع» مانند کردیم؛ پس «روز» مشبه و «شمع» مشبه‌به است.

با توجه به بیت زیر کدام کلمه «مشبه‌به» نیست؟^۲

این آب و نان چرخ چو سیلی است بی‌وفا   من ماهیم، نه‌نگم، عمانم آرزوست
(۱) سیل   (۲) ماهی   (۳) عمان   (۴) نه‌نگ

(ب) وجه شبه: ویژگی یا صفت مشترک بین مشبه و مشبه‌به را گویند.

مثال شب چو چراغی به روز، کاسته و نیم‌تاب < «شب» مانند «چراغ» است در «کاسته و نیم‌تاب بودن»؛ چون شب به هنگام سپیده‌دم دیگر توانی ندارد؛ پس «کاسته و نیم‌تاب بودن» وجه شبه است.

در مصراع «چراغ کوکب شبنم به شاخ آویزان است»، «آویز بودن» وجه‌شبه بین کدام دو کلمه است؟^۳

(۱) چراغ، شبنم   (۲) چراغ، کوکب   (۳) شاخ، شبنم   (۴) شاخ، کوکب

«وجه شبه» در مصراع «چو بیژن در میان چاه و او من» کدام است؟^۴

(۱) در میان چاه   (۲) چاه   (۳) او   (۴) محذوف است

(ت) ادات تشبیه: کلمه‌ای است که رابطه‌ی تشبیه را برقرار می‌کند. (هر کلمه‌ای که به معنای مثل و مانند باشد، ادات تشبیه است).

مثال «دانا چون طبله‌ی عطار است، خاموش و هنر نمای.»

دانا (مشبه)، چون (ادات)، طبله‌ی عطار (مشبه به)، خاموش و هنر‌نمای (وجه شبه)

۱- گزینه (۲) «دایه» مشبه‌به است؛ سطح آب به گاهواره، سیلاب به دایه و موج به مادر تشبیه شده است.

۲- گزینه (۳) «آب و نان چرخ مانند سیل / من مانند ماهی / من مانند نه‌نگ»

۳- گزینه (۱) شبنم را از این نظر که به شاخه‌ی درخت آویزان است به چراغ تشبیه کرده است.

۴- گزینه (۱)

گاهی ادات تشبیه به صورت فعل می‌آید.

«لبت تا در لطافت لاله‌ی سیراب را ماند»

مشبه   وجه شبه   مشبه به   ادات تشبیه

گاهی «چون» یا «چو» به معنای وقتی که، چون که، چگونه و... می‌آید که در این صورت ادات تشبیه نیست.

«چون جغد بود اصلش، کی صورت باز آید»

چون سیر خورد مردم کی بوی پیاز آید»

«تو مردم بین که چون بی‌رای و هوش‌اند»

که جانی را به نانی می‌فروشدند»

در کدام گزینه ادات تشبیه نیامده است؟^۱

(۱) منم من، میهمان هر شبت لولی‌وش مغموم

(۲) در آن سیماب گون امواج لرزان

(۳) اشک‌هایت شبیه باران بود

(۴) چو خورشید تابان ز گنبد بگشت...

توضیح از ارکان تشبیه، «مشبه و مشبه‌به» را به هیچ‌وجه نمی‌توان حذف کرد و در صورت حذف هریک از آنها تشبیهی وجود نخواهد داشت. اما «وجه شبه یا ادات تشبیه» هر کدام را به تنهایی و یا هر دو را می‌توان حذف کرد.

«اشک چون مروارید درخشان است.»

❖ اشک مروارید درخشان است. (حذف ادات تشبیه)

❖ اشک چون مروارید است. (حذف وجه شبه)

❖ اشک مروارید است. (حذف ادات تشبیه و وجه شبه)

❖ مروارید اشک (حذف ادات تشبیه و وجه شبه)

«او نگاهش مثل خنجر بود» ⇐ حذف وجه شبه

«که نیم کوهم ز صبر و حلم و داد» ⇐ حذف ادات تشبیه

«تو سرو جویباری، تو لاله‌ی بهاری» ⇐ حذف ادات و وجه شبه

«ای تیر غمت را دل عشاق نشانه» ⇐ حذف ادات و وجه شبه

«گویند روی سرخ تو سعدی که زرد کرد؟ اکسیر عشق بر مسم افتاد و زر شدم»

در این بیت «اکسیر عشق» تشبیه است و شاعر عشق را به اکسیر تشبیه کرده است و ادات تشبیه و وجه شبه را حذف نموده است.

۱- گزینه (۴) در گزینه (۱) «وش»، در گزینه (۲) «گون» و در گزینه (۳) «شبه» ادات تشبیه محسوب می‌شوند اما در گزینه (۴) «چو» به معنای «وقتی که» آمده است و ادات تشبیه نیست.

در همهی گزینه‌ها به جز ..... همهی ارکان تشبیه آمده است؟^۱

- (۱) زندگانی سیبی است گاز باید زد با پوست.
 (۲) قهوه خانه گرم و روشن بود همچون شرم.
 (۳) و در آن وسعت خورشید به اندازه‌ی چشمان سحرخیزان است.
 (۴) بی‌تو هر لحظه مرا بیم فرو ریختن است مثل شهری که به روی گسل زلزله‌هاست
- گاهی اوقات «مشبه» در متن ذکر نمی‌شود؛ نه این که حذف شده باشد بلکه شناسه یا ضمیری نشان دهنده‌ی مشبه است.
- مثال «بگرای چو ازدهای گرز»
 «تو» ← مشبه، «ازدهای گرز» (خشمگین) ← مشبه‌به

انواع تشبیه:

۱- تشبیه صریح: آن است که همهی ارکان تشبیه در آن ذکر شده است.

مثال «گرچه بیرون تیره بود و سرد همچون ترس»
 مشبه   وجه شبه   ادات   مشبه‌به

۲- تشبیه بلیغ: تشبیه‌ی است که در آن مشبه و مشبه‌به ذکر می‌شوند و ادات تشبیه و وجه‌شبه (هر دو) حذف می‌شوند.

مثال زندگی شستن یک بشقاب است.
 مشبه   مشبه‌به

تشبیه بلیغ دوگونه است:

الف) اسنادی: که «مشبه» به «مشبه‌به» با یکی از افعال اسنادی (ربطی) اسناد داده می‌شود.

مثال رخ گل را که عکس روی یار است هوا مشاطه، آب آینه‌دار است
 مشبه   مشبه‌به   مشبه   مشبه‌به

ب) اضافی: که به آن اضافه‌ی تشبیه‌ی نیز می‌گویند و در آن یکی از طرفین تشبیه به دیگری اضافه می‌شود، به عبارت دیگر مشبه و مشبه‌به پشت سر هم می‌آیند و بین آنها کسره می‌آید.

۱- گزینه (۱)

- گزینه (۱) ← زندگانی (مشبه)، سیبی (مشبه‌به)، گاز باید زد با پوست (وجه شبه) ← حذف ادات تشبیه
 گزینه (۲) ← قهوه‌خانه (مشبه)، گرم و روشن بود (وجه شبه)، همچون (ادات)، شرم (مشبه‌به)
 گزینه (۳) ← وسعت (وجه شبه)، خورشید (مشبه)، به اندازه‌ی (ادات تشبیه)، چشمان سحرخیزان (مشبه‌به)
 گزینه (۴) ← من (مشبه)، مثل (ادات)، شهر (مشبه‌به)، بیم فرو ریختن (وجه شبه)

مثال

«به شراب دیدگانت که از آن همیشه مستم گل من تو را نه اکنون همه عمر می‌پرستم»

مشبه به مشبه

مثال

«خون دل مشتاقان خورده‌ست لب لعلت سرخ است لب اینک منکر نتوان بودن»

مشبه مشبه به

در بیت زیر چند اضافی تشبیه‌ی به کار رفته است؟^۱

چراغ زهره به قندیل آسمان خاموش در آن هوای نفس‌گیر، مرغ جان خاموش

یک (۱) دو (۲) سه (۳) چهار (۴)

۳) تشبیه مفرد و تشبیه مرکب: اگر در تشبیه یک چیز به یک چیز تشبیه شود تشبیه مفرد نامیده می‌شود اما اگر تصویری به تصویر دیگر مانند شود تشبیه مرکب نامیده می‌شود؛ به عبارت دیگر در تشبیه مرکب، جمله‌ای به جمله‌ی دیگر تشبیه می‌شود.

مثال

«صورت او مثل ماه زیباست» ← تشبیه مفرد (صورت به ماه تشبیه شده است)

مثال

«دندان‌های او مثل صدف است» ← تشبیه مفرد (تشبیه دندان به صدف)

مثال

«عرق بر ورق روی نگارین به چه ماند؟ همچو بر صفحه‌ی گل قطره‌ی باران بهاری»

تشبیه مرکب (عرقی که بر صورت معشوق نشسته است به قطره‌ی بارانی که بر روی گل نشسته است تشبیه شده است).

مثال

«شقایق بر یکی پای ایستاده چو بر شاخ زمرد جام باده»

تشبیه مرکب (گل شقایقی که روی شاخه‌ی سبز رنگ است به جام باده‌ی قرمز رنگی که روی پایه‌ی زمرد سبز رنگ باشد، تشبیه شده است).

توجه

در تشبیه همیشه «مشبه به» برتر از «مشبه» است. اما گاهی «مشبه» ترجیح داده می‌شود به عبارتی ویژگی آمده (وجه شبه) در مشبه برتر و واضح‌تر است که به آن تشبیه مرجح می‌گویند.

مثال

«مادری دارم بهتر از برگ درخت / دوستانی بهتر از آب روان»

مثال

«هر چند که از آینه بی‌رنگ‌تر است از خاطر غنچه‌ها دلم تنگ‌تر است»

در همه‌ی بیت‌ها به غیر از بیت ..... آرایه‌ی تشبیه مشهود است.^۱

۱) از تنور خودپسندی شد بلند	شعله‌ی کردارهای ناپسند
۲) پیشه‌ای را حکم فرمودم که خیز	خاکش اندر دیده‌ی خودبین بریز
۳) برق عجب آتش بسی افروخته	وز شراری خانمانها سوخته
۴) رهنمون گشتند در تیه ضلال	توشه‌ها بردند از وزر و وبال

در کدام بیت از «تشبیه» استفاده نشده است؟^۲

۱) سپاه شب تیره بر دشت و راغ	یکی فرش افکنده چون پر راغ
۲) شبی چون شبه روی شسته به قیر	نه بهرام پیدا نه کیوان نه تیر
۳) نمودم ز هر سو به چشم اهرمن	چو مار سیه باز کرده دهن
۴) بُد هیچ پیدا نشیب و فراز	دلم تنگ شد زان درنگ دراز

۱- گزینه (۲) گزینه (۱) ⇐ تنور خودپسندی (اضافه‌ی تشبیهی) گزینه (۳) ⇐ برق عجب (اضافه‌ی تشبیهی) گزینه (۴) ⇐ تیه ضلال (اضافه‌ی تشبیهی)

۲- گزینه (۴) گزینه (۱) ⇐ شب به سپاه و فرش به پر راغ تشبیه شده است. گزینه (۲) ⇐ شب به شبه (سنگ سپاه) تشبیه شده است. گزینه (۳) ⇐ اهریمن به مار تشبیه شده است.

کج در بیت‌های زیر ارکان تشبیه را مشخص کنید.

(۱) دل ما به دور رویت ز چمن فراغ دارد (۲) روز چو شمعی به شب، زود رو و سرفراز (۳) همچو چنگم سر تسلیم و ارادت در پیش (۴) گفتا برو چو خاک تحمل کن ای فقیه	که چو سرو پای بند است و چو لاله داغ دارد شب چو چراغی به روز، کاسته و نیم‌تاب تو به هر ضرب که خواهی بزن و بنوازم یا هر چه خوانده‌ای همه در زیر خاک کن

کج در بیت‌های زیر کدام یک از ارکان فرعی تشبیه حذف شده است؟

(۱) چو دریای خون شد همه دشت و راغ (۲) در شجاعت شیر ربانیستی (۳) تو همچو صبحی و من شمع خلوت سحرم (۴) آن فسون دیو در دل‌های کژ (۵) ز خارزار تعلق کشیده دامان رو (۶) خصم بد گوهر اگر حرف ملایم گوید	جهان چون شب و تیغ‌ها چون چراغ در مروّت خود که داند کیستی تبسمی کن و جان بین که چون همی‌سپرم می‌رود چون کفش کژ در پای کژ که بحث بر سر یک سوزن مسیحا رفت استخوانیست که در لقمه نهان می‌گردد

کج در بیت‌های زیر «اضافه‌های تشبیهی» را مشخص کنید.

(۱) مرا چون هاتف دل دید دمساز (۲) دست از مس وجود چو مردان ره بشوی (۳) صبح امّید که بُد معتکف پرده‌ی غیب (۴) باز بر خود تهمت عیشی چو بلبل بسته‌ام (۵) ز خود رفتن بهاری داشت در باغ هوس بیدل (۶) در محیط عشق تا سر در گریبان برده‌ایم (۷) دل رفته رفته رنگ لب لعل او گرفت (۸) دفتر فکرت بشوی، گفته‌ی سعدی بگوی (۹) فصل گل گر اشک گلگونت ز سر خواهد گذشت (۱۰) آسمان بار امانت نتوانست کشید	برآورد از رواق همّت آواز تا کیمیای عشق بیایی و زر شوی گو برون آی که کار شب تار آخر شد آشیانی در سواد سایه‌ی گل بسته‌ام به قدر رنگ گل، من هم در این گلزار کردیدم نیست چون گرداب رزق ما به غیر از پیچ و تاب زین باده رنگ کوه بدخشان سبو گرفت دامن گوهر بیار بر سر مجلس بیار گل به سر خواهی زدن از گلبن بستان عشق قرعه کار به نام من دیوانه زدند

تست های تکمیلی

۱- در کدام گزینه تمامی ترکیبها اضافی تشبیهی اند؟

(سراسری ۸۹ - ریاضی)

- (۱) گوشه‌ی کلاه، روی ماه، روی تعظیم، قبه‌ی عرش
- (۲) آبروی بندگان، جمال عشق، اوج بلاغت، تقصیر خویش
- (۳) دروگر زمان، عصاره‌ی تاک، شه‌د فایق، موسم ربیع
- (۴) بنات نبات، بحر مکاشفت، مهد زمین، تیر مژگان

۲- در کدام عبارت، آرایه‌ی «تشبیه» وجود ندارد؟

(سراسری ۸۳ - زبان)

- (۱) هوا همچون نگاه وحشتناک غارها حرکتی نداشت.
- (۲) شیهه‌ی چند اسب بی‌شکیب، سکوت دشت را درهم می‌شکست.
- (۳) سوسوی چند مشعل پرده‌ی سیاه شب را می‌درید و پیش می‌رفت.
- (۴) او در یک شب ظلمانی، چون اختری روشن و پر فروغ از تاریکی‌ها و سیاهی‌ها گریخت.

۳- در تمامی گزینه‌ها به جز ..... آرایه‌ی «تشبیه» موجود است.

(سراسری ۸۱ - انسانی)

(۱) مرا چون هاتف دل دید دمساز	بـــــر آورد از رواق هـــــمت آواز
(۲) سخن جان است و جان‌داروی جان است	مگر چون جان عزیز از بهر آن است
(۳) جمالش باد دایم عالم افروز	شبش مـــــواج باد و روز، نوروز
(۴) تو مردم بین که چون بی‌رای و هوش‌اند	که جانی را به نانی می‌فروشدند

۴- در کدام بیت از آرایه‌ی «تشبیه» استفاده شده است؟

(سراسری ۷۸ - ریاضی)

(۱) جواهر تو بخشی دل سنگ را	تو در روی جوهر کشی رنگ را
(۲) خرد را تو روشن بصر کرده‌ای	چراغ هدایت تو بر کرده‌ای
(۳) مهندس بسی جوید از رازشان	ندانند که چون کردی آغازشان
(۴) همه آفریده است بالا و پست	تویی آفریننده‌ی هر چه هست

۵- در کدام بیت «تشبیه» بیشتری به کار رفته است؟

(سنجش ۹۰)

(۱) آتش عشق ز غیرت بر دلم	تاختن آورد همچون شیر مست
(۲) ز بهر دانه‌ی خالت همیشه مرغ دلم	به دام زلف تو گر مبتلاست گو می‌باش
(۳) خواهم ز پس پرده‌ی تقوا به در افتم	چندی به زبان همه کس چون خبر افتم
(۴) آتشم تیز مکن ورنه دهانم بگشا	چند چون دیگ کنم ناله‌ی سرپوشیده؟

۶- در همهی ابیات به جز ..... آرایه‌ی تشبیه به کار رفته است. (سنجش ۹۰)

- (۱) اگرچه در بر کافور عارضت افعی
(۲) اگرچه از من مسکین رقیب در خشم است
(۳) کاسه‌ی سر را تهی کن وانگی با سر بگو
(۴) به چین زلف چو شام تو مایل است دلم
- تو را چون لعل زمرد نماست گو می‌باش
تو را نظر چو به عین رضاست گو می‌باش
کای مبارک کاسه‌ی سر عشق را پیمانه باش
شدن به جانب چین گر خطاست گو می‌باش

۷- در همهی بیت‌ها به غیر از بیت ..... «اضافه‌ی تشبیه‌ی» وجود دارد. (سنجش ۸۸)

- (۱) وین بوم محنت از پی آن تا کند خراب
(۲) چون داد عادلان به جهان در بقا نکرد
(۳) پیل فنا که شاه بقا مات حکم اوست
(۴) آب اجل که هست گلو گیر خاص و عام
- بر دولت آشیان شما نیز بگذرد
بیداد ظالمان شما نیز بگذرد
هم بر پیادگان شما نیز بگذرد
بر حلق و بر دهان شما نیز بگذرد

۸- در شعر زیر چند آرایه‌ی «تشبیه» به کار رفته است؟ (سنجش ۸۷)

«دست هر کودک ده ساله‌ی شهر، شاخه‌ی معرفتی است / مردم شهر به یک چینه چنان می‌نگرند که به یک شعله،
به یک خواب لطیف / خاک موسیقی احساس تو را می‌شنود / و صدای پر مرغان اساطیر می‌آید در باد»

- (۱) پنج (۲) دو (۳) سه (۴) چهار

۹- طرفین تشبیه در کدام بیت متفاوت است؟

- (۱) دیده‌ی اهل طمع به نعمت دنیا
(۲) از بس که کوتاه است و سیه زلف یار من
(۳) آن قطره‌ی باران که برافتد به گل سرخ
(۴) عرق بر ورق روی نگارین به چه ماند
- پر نشود همچنان که چاه به شبنم
گویی که روز من بود و روزگار من
چون اشک عروسی است برافتاده به رخسار
همچو بر صفحه‌ی گل قطره‌ی باران بهاری

۱۰- در همهی گزینه‌ها به جز ..... تشبیه وجود دارد.

- (۱) سحرها بگریند چندان که خواب
(۲) این دهر دهنده به یکی مرکب ماند
(۳) خلق همه یکسره نهال خدایند
(۴) کس این کند که زیار و دیار برگردد؟
- فرو شوید از دیده‌شان کحل خواب
کز کار نیاساید هر چند دوانیش
هیچ نه برکن تو زین نهال و نه بشکن
کند هر آینه چون روزگار بر گردد

۱	۱	۲	۳	۴
۲	۱	۲	۳	۴
۳	۱	۲	۳	۴
۴	۱	۲	۳	۴
۵	۱	۲	۳	۴

۶	۱	۲	۳	۴
۷	۱	۲	۳	۴
۸	۱	۲	۳	۴
۹	۱	۲	۳	۴
۱۰	۱	۲	۳	۴

پاسخنامه تشریحی

۱- گزینه (۴)

نبات (گیاهان) مانند بنات (دختران) - مکاشفت (پی بردن به رازهای الهی) مانند بحر (دریا) - زمین مانند مهد - مژه‌ها مانند تیر
* برای حذف گزینه‌ها می‌توانیم از دو نکته استفاده کنیم:

۱- ترکیب وصفی یعنی واژه‌ی دوم صفت باشد.

۲- اضافه‌های تعلّقی که نه تشبیهی‌اند و نه استعاری؛ مثلاً گوشه‌ی کلاه [کلاه گوشه دارد] (پس اضافه‌ی تعلّقی است). «آبروی بندگان» [بندگان آبرو دارند].

۲- گزینه (۲)

گزینه (۱) هوا مانند نگاه، گزینه (۳) پرده‌ی سیاه شب (شب مانند پرده‌ی سیاه = اضافه‌ی تشبیهی)، گزینه (۴) او مانند اختری روشن

۳- گزینه (۴)

در این گزینه، «چون» به معنای «چگونه» است و ادات تشبیه نیست.

گزینه‌ی (۱) هاتف دل (اضافه‌ی تشبیهی)، گزینه (۲) سخن مانند جان و مانند دارویی برای جان، گزینه (۳) شب مانند باد موّاج و روز مانند نوروز

۴- گزینه (۲)

«جراغ هدایت» (اضافه‌ی تشبیهی) (هدایت مانند چراغ)

۵- گزینه (۲)

گزینه (۱) «آتش عشق» (اضافه‌ی تشبیهی) / عشق مانند شیر، گزینه (۲) «دانه‌ی خال»، «مرغ دل» و «دام زلف» (اضافه‌ی تشبیهی)، گزینه (۳) «پرده‌ی تقوا» (اضافه‌ی تشبیهی) / من مانند خبر، گزینه (۴) من مانند دیگ.

۶- گزینه (۲)

گزینه (۱) «کافور عارض» (اضافه‌ی تشبیهی) / تشبیه افعی به لعل زمردنما، گزینه (۳) کاسه‌ی سر (اضافه‌ی تشبیهی) / تشبیه سر به پیمانه، گزینه (۴) زلف مانند شام (شب).

۷- گزینه (۲)

گزینه (۱) «بوم محنت» محنت (رنج) مانند بوم (جغد)، گزینه (۳) «پیل فنا» و «شاه بقا»، گزینه (۴) «آب اجل»

در اضافه‌های تشبیهی معمولاً واژه‌ی اول «مشبه‌به» و واژه‌ی دوم «مشبه» است.

۸- گزینه (۱)

«شاخه‌ی معرفت» (اضافه‌ی تشبیهی) / تشبیه «چینه» (دیوار گلی) به «شعله» / تشبیه «چینه» به «خواب لطیف» / «موسیقی احساس» (اضافه‌ی تشبیهی) / «مرغان اساطیر» (اضافه‌ی تشبیهی)

۹- گزینه (۲)

در گزینه (۲) نوع تشبیه «مفرد» است. (تشبیه زلف به روز / تشبیه زلف به روزگار) اما در گزینه‌های دیگر نوع تشبیه «مركب» است یعنی تشبیه یک مصراع به مصراع دیگر.

۱۰- گزینه (۴)

گزینه (۱) «کحل خواب» (اضافه‌ی تشبیهی)، گزینه (۲) تشبیه «دهر دهنده» به «مركب»، گزینه (۳) تشبیه «خلق» به «نهال خدا».